

Les for meg – snakk med meg!

Om bruk av bildebøker i samtaler med barn om vold og overgrep

Et ressurshefte for ansatte i barnehager, skoler, helsestasjoner, bibliotek
og for andre som møter barn i sin arbeidshverdag

INNLEDNING

Ressursheftet du holder i hånden er et resultat av samarbeidet mellom Likestillingssenteret og Hamar bibliotek i forbindelse med fagdagen «Les for meg – snakk med meg» 24.10.17 og seminaret “Bildebøker og vanskelige samtaler» 25.10.17. Ressursheftet er først og fremst ment for deltakerne på disse arrangementene, men kan selv-sagt også brukes av alle andre som møter barn i sin arbeidshverdag uten å ha deltatt på fagdagen og seminaret. Ved bruk av dette ressursheftet ønsker vi å bidra til at voksne som møter barn i sin arbeidshverdag får:

- Mer kunnskap om barn som blir utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner
- Øke handlingskompetansen i møte med barn og unge som er utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner
- Øke bibliotekansattes veiledningskompetanse i hvordan bildebøker kan brukes som samtaleverktøy

Som på fagdagen og seminaret trekkes bruk av barnebøker fram som et verktøy i samtaler med barn om disse temaene. I dette ressursheftet finner du en oppdatert oversikt over barne- og bildebøker som kan brukes til slike formål, med råd og tips fra fagpersoner og forfatterne selv, basert på det som ble presentert på fagdagen og seminaret. Vi har også laget en oversikt over hjelpeapparat og andre ressurser som kan være til hjelp dersom du behøver mer informasjon.

Vi håper også at bruken av ressursheftet kan ha en forebyggende virkning ved at voksenpersoner løfter opp temaer som vold og overgrep i nære relasjoner i det daglige. Hensikten er å bekjempe tabuene rundt denne tematikken, og dermed gjøre det lettere for barn å fortelle om ting de har blitt utsatt for.

Fagdagen i regi av Likestillingssenteret ble arrangert med midler tildelt av Justisdepartementet. Seminaret i regi av Hamar bibliotek ble arrangert med støtte fra Nasjonalbiblioteket. Vi vil takke våre innledere på fagdag og seminar Eli Rygg, Gro Dahle, Inger Helene Tønnesen, Hanne og ungdommer fra Forandringsfabrikken, Hege Frostad fra Statens barnehus på Hamar, Elisabeth Strøm fra SMISO Hamar, og Kjærsti Bakke og Hilde Karine Nyhus fra Barnas stasjon Hamar. Til slutt vil vi takke våre deltakere som ga oss fine og inspirerende tilbakemeldinger!

Nalina Marie Lund
Konsulent
Hamar bibliotek

Gjertrud Røe Hammeren
Rådgiver
Likestillingssenteret

«Vold mot barn er mer utbredt enn vi liker å tro, og det er vanskelig å vite hvordan vi oppdager volden og ikke minst gjøre noe med det når vi har mistanke om at det skjer. Bøker kan være et godt virkemiddel for å begynne den vanskelige samtalen»

Fra invitasjon til fagdag 24.10.17

SLIK ER RESSURSHEFTET BYGGET OPP

Ressursheftet består av sammendrag fra det viktigste av det som ble presentert på fagdagen og seminaret. Innholdet er delt i tre: Den første delen presenterer kunnskap om vold og overgrep i nære relasjoner med fokus på barn som utsatte. Den andre delen går nærmere inn på konkrete råd og tips om bruk av barnebøker i samtaler med barn. I den tredje delen har vi samlet en oversikt over hvor du kan få mer informasjon og en oversikt over de bildebøkene, videoressursene og faglitteraturen som ble presentert på fagdagen og seminaret.

Vold og overgrep i nære relasjoner

- Vold mot barn og skadevirkninger. *Ved psykologspesialist Hege Frostad* s. 4
- Hvordan snakker vi med barn? *Ved psykologspesialist Hege Frostad* s. 5
- Vi møter ungdommer fra Forandringsfabrikken s. 6

Presentasjon av barne- og bildebøker som samtaleverktøy

- Bøker og den vanskelige samtalen med barn. *Ved Eli Rygg* s. 7
- Hvordan skrive de vonde fortellingene? *Ved Gro Dahle* s. 8
- Bildeboka og den vanskelige samtalen med barn. *Ved spesialpedagog Inger Helene Tønnesen* s. 10

Oversikt over hjelpeapparat

- SMISO Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep s. 12
- Blåkors Barnas stasjon s. 12
- Statens Barnehus s. 13

Litteratur og relevante ressurser

- Oversikt over relevante barne- og bildebøker, faglitteratur og videoressurser s. 14

VOLD MOT BARN OG SKADEVIRKNINGER

ved HEGE FROSTAD – psykologspesialist ved Statens barnehus

Hege Frostad er spesialist i klinisk barne- og ungdomspsykologi, og hun har bakgrunn fra psykisk helsevern for barn og unge. Nå jobber hun med barn og unge som har blitt utsatt eller vært vitne til vold og seksuelle overgrep.

Vold i nære relasjoner defineres ofte på denne måten:

Vold er enhver handling rettet mot enhver person som ved at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre som den vil

Meningen med volden (Per Isdal, 2000)

Det finnes flere typer vold, eksempelvis fysisk vold, psykisk vold, seksuell vold, materiell vold og latent vold. Ulike former for vold kan gripe over i hverandre, og opptre samtidig i et voldelig forhold.

Statistikken viser at det i alle barnehager og på alle skoler vil være barn som er utsatt for eller vitne til en eller flere typer vold.

Data fra 2015 viser at 21 % av 18-19-åringer har vært utsatt for vold i oppveksten, 6% har vært utsatt for grov vold, og 8% har erfart vold mellom foreldrene (NOVA rapport 15/2016).

Barn som er utsatt for vold kan vise vage tegn, som for eksempel konsentrasjonsvansker, uro, vansker med relasjoner og store reaksjoner på noe som for andre kan framstå som svært lite eller uforståelig. For et barn som hele tiden er i alarmberedskap, er det vanskelig å følge en normal utvikling. Barnet lever i en sirkel av volds-episoder, og vet aldri om eller når en ny voldsepisode vil finne sted. Se fig. 1

Er du bekymret for et barn? Ikke vent og se, ring til hjelpeapparatet og drøft saken anonymt!

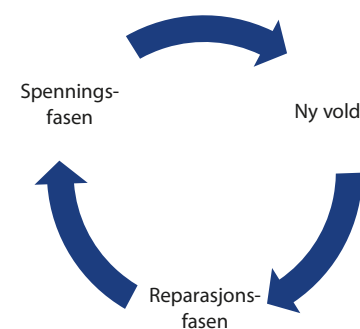

Fig. 1 Voldssirkelen. Den viser hvordan vold kan gå i syklus i en relasjon

Figuren er hentet fra

<https://www.psykologforeningen.no/publikum/velkommen-til-psykologhjelp/aa-vaere-offer-for-vold-i-naere-relasjoner>

HVORDAN SNAKKER VI MED BARN

ved HEGE FROSTAD – psykologspesialist ved Statens barnehus

Å utøve vold, er i seg selv en kriminell handling. Som ansatte i det offentlige, er det vår plikt å gjøre det vi kan for å hindre at det skjer. Barn som utsettes for vold tar skade av det, og det er dermed svært viktig at de voksne er åpne for å ta imot barnets historie. Barnet skal føle at det er greit å snakke om det de har vært utsatt for. Barnehager og skoler er unike arenaer for å fange opp de barna som ikke har det bra som trenger hjelp fra de voksne. Det er viktig å skape et rom hvor det er anledning for barnet å åpne seg.

Å legge til rette for gode samtaler i trygge rammer foregår på flere nivåer. Det er viktig å skape en trygg relasjon, å tilby et språk med ord om følelser og kropp, kunnskap om hva som er lov og ikke lov, og introdusere tema for samtalen. I disse tilfellene er det god anledning for å bruke barnebøker som inngang til disse samtalene. Det er svært viktig at den voksne er trygg i rollen, og er forberedt på det barnet kan komme til å fortelle.

Ta imot barnets historie, still åpne spørsmål og unngå å stille ledende spørsmål som kan endre barnets historie. Dokumenter settingen for samtalen, hva barnet sa og hva du sa. Ved kjennskap til alvorlige eller straffbare forhold, vurder avvergelsesplikten eller meldeplikten. Drøft gjerne med kollegaer, men definer din egen bekymring, ikke vent til det «kommer mer»!

VI MØTER UNGDOMMER FRA FORANDRINGSFABRIKKEN

Forandringsfabrikkens grunntanke er at barn og unge har mye kunnskap om sitt eget liv, og at de er like mye verdt som voksne. De trenger kjærlighet og må bli trodd på og tatt på alvor. Forandringsarbeidet er forankret i verdiene åpenhet, ydmykhet, medbestemmelse og kjærlighet. Vi tror ikke at mennesker eller systemer forandrer seg med kritikk eller kjeft. Derfor jobber vi ut fra en tanke om å "forandre med varme".

Å forandre med varme handler om å drive samfunnsutvikling med hjertet. Vi tror at forandring kan skje når vi virkelig ser hverandre, når vi snakker helt sant, når vi gjør oss sårbare overfor hverandre. Da kommer vi inn til kjernen av det som gjør vondt, og til det som må forandres. Forandringsfabrikken mener at dersom vi får snakket om de vondeste tingene, kan vi begynne å lage nyttige løsninger sammen. Forandringsfabrikken ønsker å skape trygge rom og trygge systemer, hvor barn og voksne kan snakke helt sant til hverandre.

Forandringsfabrikken ønsker å løfte fram barns opplevelser og følelser i møte med det offentlige hjelpeapparatet og gir råd til barnevern, psykiske helsetjenester, barnehager og skoler. En «barnevernsproff» er en ungdom som har fersk, selvopplevd kunnskap fra «systemet».

Barnevernsproffenes råd til voksne som jobber med barn:

- **Kunnskap:** De voksne må fortelle barn om hva vold og overgrep er
- **Grensesetting:** Lær barna hva som er lov og hva som ikke er lov. Vær helt konkret
- **Trygghet:** Dersom et barn velger å fortelle akkurat deg om vold eller overgrep, er det fordi barnet føler seg trygg på deg, og at du har kompetansen som trengs

Det er viktig at voksne er åpne i møte med barnet og i sine observasjoner. Gå frem steg for steg, snakk med barnet og informer om hva som skjer. Barnet må være nærmeste samarbeidspartner.

Vi trenger modige voksne på barns vegne!

BØKER OG DEN VANSKELIGE SAMTALEN MED BARN

ved Eli Rygg

Eli Rygg er barnepleier, forfatter og foredragsholder. Hun kjent for de fleste som «hele Norges Eli fra Portveien 2» i Barne-TV på 80-tallet. Hun har siden den gang blant annet arbeidet 16 år i barnevernet, hovedsakelig innenfor nær-omsorgen. Der har hun arbeidet med familier som har ulike utfordringer. Eli har selv erfart å være utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten, og i boken Jeg vet at man kan bli helt glad igjen har hun skrevet om sine egne opplevelser. Eli har skrevet i alt 11 bøker om eller for barn, også fagbøker.

Eli listet opp fire «forbudte følelser» for både barn og voksne; gråten, sinnet, gleden og sorgen. Dette er følelser som barn ofte blir bedt om å skjule, men som blir liggende og trykke et sted i kroppen. Når barn viser følelser er det ofte brysomt for voksne. Men når barn må skjule hvordan de har det, er de ikke tro mot seg selv. For eksempel får barn stadig høre at *sinnet* skal dempes. Vi skal alltid være så snille – vi får ikke være i aggresjon. *Sorg* skal gjøres fort unna. Barn som hopper av *glede* blir bedt om å roe seg. Barn som er *redde* får høre at det ikke er noe å være redd for. Elis råd til de voksne, er å aldri si imot en følelse som barnet er i. Barn har lov å vise alle sine følelser, men det skal ikke gå utover andre rundt dem.

I boka *Jeg er meg – min meg* er et av hovedbudskapene at vi må fortelle barn om kroppen – hvordan den ser ut, og hva alt heter. Slik får de begreper om kroppen. De bør også få vite hvordan barn blir til. Men hvis du synes det oppleves ubehagelig å snakke om dette, kan det være lurt å la noen andre fortelle barna om disse tingene.

Boka beskriver også forskjellen mellom *gode hemmeligheter*, som sitter i hjertet, og *vonde hemmeligheter*, som hører til skam. Noen ganger vil voksne at barn skal holde en hemmelighet for dem, men den hemmeligheten kan bli vond etter hvert. Barn må lære å kjenne i kroppen når de er trygg eller utrygg.

Råd til voksne om samtaler med barn om vanskelige tema: La barnet få sette ord på det de opplever som vanskelig, gjerne i eventyrform der de selv kan få bestemme hva som er farlig og skummelt, og hva som er fint og bra.

HVORDAN SKRIVE DE VONDE FORTELLINGENE?

ved Gro Dahle

Gro Dahle er forfatter, og sammen med ektemann og illustratør Svein Nyhus har hun skrevet flere bildebøker som tar for seg vanskelige tema som f. eks vold i nære relasjoner, psykiske problemer eller incest. Som forfatter er det viktig for henne å skrive om de tøffe opplevelsene og utforske de mørke rommene i livet. Hun snakket om hvordan det er å forfatte disse vonde og vanskelige fortellingene. Hun fortalte også om hvordan det er å formidle disse bøkene, og hvordan de blir mottatt og anvendt i ulike sammenhenger. Bøkene hun fokuserte på i sitt foredrag var *Sinna mann* (2003) og *Blekkspruten* (2016).

Bildeboka *Sinna mann* ble til i samarbeid med familierådgiver i Bamble PPT, Øyvind Aschjem. Han ønsket seg en bok som kunne være som en hemmelig venn for den som har opplevd vold i nære relasjoner. At barna kunne føle at de hadde noe til felles med Boi. De kunne fortelle sin vonde hemmelighet til boka, og at det skulle oppleves forløsende å fortelle det til noen. Han ønsket at bildeboka skulle kunne romme hele voldssirkelen (se fig. 1 på s. 4), og at den skulle ha en lykkelig slutt. Et mål med boka var at den også skulle kunne brukes i behandlingstilbudet i *Alternativ til vold*¹. Replikkene til hovedpersonen, Boi, er basert på utsagn fra barn som har vært i samtalegruppe med Aschjem. Løsningen med at Bois far må reise til kongen for å bli frisk, er også hentet fra en gruppesamtale der barna snakket om hvem de kunne dele sine vonde hemmeligheter med. Da et av barna foreslo kongen, var det også slik det ble i *Sinna mann*.

Sinna mann, og andre liknende bøker, blir ofte sett på som en «farlig» bok. Teksten tar for seg et alvorlig tema, og illustrasjonene er både voldsomme og kraftfulle. De som bruker litteratur i sitt arbeid vil kanskje spørre seg om vi skal utsette små uskyldige barn for de sterke inntrykkene en slik bildebok kan skape. Er det i det hele tatt riktig å lese en bok om vold i nære relasjoner for barn? Ofte er det de voksne som opplever det som «farlig» å lese slike bøker. Noen bibliotekarer setter den øverst på hyllene slik at barna ikke finner dem, og lærere kvier seg for å lese dem i klasserommet. Kanskje har dette å gjøre med at vi voksne ofte er redd for å skape situasjoner vi ikke klarer å kontrollere. Mange voksne opplever at det å lese *Sinna mann* er en veldig sterk opplevelse.

Gro Dahle har lang erfaring i å lese fra sine bøker til barn i alle aldre. Mange barn i barnehage- og småskolealder har gitt uttrykk for at de ikke opplever boka som skummel på noen måte. De synes bare det er spennende og morsomt at pappaen til Boi blir et troll. Barn oppfatter ofte det overflatiske planet, og opplever *Sinna mann* mest som en ufarlig tekst eller et eventyr. Jo eldre leseren er, jo flere dimensjoner og plan vil den se i teksten. De eldre barna på mellomtrinnet synes den er litt kjedelig, mens barn på ungdoms- og videregående skole synes det kan være vanskelig å plassere egne følelser etter å ha lest en så sterk tekst (og undertekst).

Gro Dahle har også opplevd at barn har kommet bort til henne etter en høytlesing og spurt: «Hvordan kunne du vite at det var *akkurat* sånn hjemme hos meg?». Det blir som om lesingen av boken skaper et rom hvor det er lov for barnet å åpne seg. Slik blir også bildeboka en vei inn i den vanskelige samtalen.

¹ <http://atv-stiftelsen.no>

Blekkspruten ble skrevet på oppfordring av Incestsenteret i Vestfold. Bakgrunnen var at de ønsket en bok de kunne lese sammen med barna og kvinnene som kom dit. Som forfatter var det viktig for Gro å legge inn flere dimensjoner, både i teksten og i illustrasjonene. *Den psykologiske dimensjonen* – uhyggen, angsten og uroen. *Den sosiologiske dimensjonen* – de ulike rollene tekstens karakterer har. Hvordan er maktforholdet dem i mellom? Hvordan ser vi det i teksten og illustrasjonene? *Den filosofiske dimensjonen* – hvem er jeg i en slik situasjon? Hvem er mamma i en slik situasjon? *Den etiske dimensjonen* handler om hvordan vi oppfører oss mot hverandre. Hvordan tar vi ansvar for de følelsene vi har? Vi leser og forstår tekster ut fra våre egne erfaringer.

Tips for høytlesing i gruppe

Gro Dahle ga også noen praktiske tips til når man skal lese høyt i en gruppe. Det er ikke slik at man alltid må lese gjennom hele boka. Det er ofte vel så greit å velge ut deler av boka, eller velge ut enkelte oppslag og fokusere på dem. Da kan man ta seg god tid til å se på og snakke om de enkelte oppslagene i boka. For eksempel kan *Sinna mann* være for lang til å lese i en barnehage. Den første fjerdedelen av boka fungerer derimot fint å lese for barnehagebarn. Jo eldre barna er, jo mer kan vi lese. Det er også viktig å sette av tid til samtale etter selve lesingen. La barna få tid til å se på illustrasjonene, fundere over teksten og gi rom for at barna kan gi uttrykk for det de opplever under lesingen. Å lese bøker er en måte å sette ord på opplevelser og følelser på. En måte å bruke boka på er å tenke på den som et slags tredje punkt, noe utenfor barnet selv. Slik skapes en slags distanse mellom det som skjer i boka og det som barnet har opplevd. Det er Boi sin familie, ikke *min* familie. Så kan vi heller gradvis bevege oss inn på barnets egne opplevelser. På den måten blir boka en slags vikar.

Gro leste høyt for oss både fra *Sinna mann* og *Blekkspruten*. Det var nyttig å se hvordan en forfatter snakker om eget forfatterskap og egne erfaringer med formidler av egne tekster, og vi som satt i salen fikk noen innblikk i hvordan bildebøker brukes i samtaler med barn.

Illustrasjon fra *Sinna mann* av Gro Dahle

BILDEBOKA OG DEN VANSKELIGE SAMTALEN MED BARN

ved Inger Helene Tønnesen

Inger Helene Tønnesen jobber til daglig ved PPT i Bamble, men er utdannet førskolelærer og har også jobbet i BUP. Hun har jobbet aktivt med litteratur som verktøy i vanskelige samtaler i barnehage, og delte sine erfaringer med oss.

Det er viktig å åpne for at barn kan snakke om sine traumer. Å gå rundt og bære på traumer, kan være veldig belastende. Gjentatte traumer påvirker barna i svært stor grad. Ansatte i barnehage og skole møter barn hver dag, og noen av barna vil kanskje bære på en vond hemmelighet. Å ikke snakke med barn om tabuer forhindrer oss i å oppdage, bearbeide og sette inn tidlige tiltak, sier Inger Helene. Når vi ikke tar opp vanskelige eller tabubelagte tema, signaliserer vi at dette er noe man ikke snakker om, noe som igjen kan gjøre barnet mer utrygt. Vi voksne må skape arenaer hvor barna synes det er trygt å snakke. Det å lese bildebøker i barnehagen eller i klasserommet, i gruppe eller på tomannshånd, kan fungere som en portåpner både for barn og for voksne.

Et annet viktig aspekt ved det å lese bøker høyt for eksempel i et klasserom eller i en barnehage er at det har å gjøre med utviklingen av empati hos barn. Å lese om barn som lever i vanskelige situasjoner vil bidra til at barna får vite litt om hva det er og at det faktisk også skjer. Barna det rammer, forteller kanskje sin vonde hemmelighet til en venn eller en nabo. Og da er det viktig at denne personen vet hva vold, seksuelt misbruk eller andre former for overgrep er, slik at den kan være en støtte for sin venn eller nabo. Og kanskje husker de tilbake til den gangen de leste en bok som for eksempel *Sinna mann* eller *Blekkspruten*. Ved å lese og samtale om disse temaene i barnehagen eller klasserommet, kan også barna også lære litt om hvor man selv kan sette grenser. Slik kan også den sosiale kompetansen i barnehagen eller klasserommet få et løft, og bidra til et bedre miljø.

Mange voksne opplever en usikkerhet rundt det å skulle lese en bok om et vanskelig tema for en gruppe. Vi er redde for å skape usikkerhet, at det skal utløse situasjoner vi ikke er i stand til å håndtere og vi er kanskje også redd for å påføre barn traumer ved å lese bøker som handler om for eksempel vold i nære relasjoner. Denne frykten er ofte forankret i vår egen usikkerhet, forteller Inger Helene. Situasjonen blir ikke farligere om vi snakker med barn om «farlige» ting. Det er selve voldshendelsene som er farlige, ikke samtalene om dem. Derimot kan fortellinger og hemmeligheter skape redselsfantasier, som igjen kan være «farligere».

Tips for høytlesing i gruppe

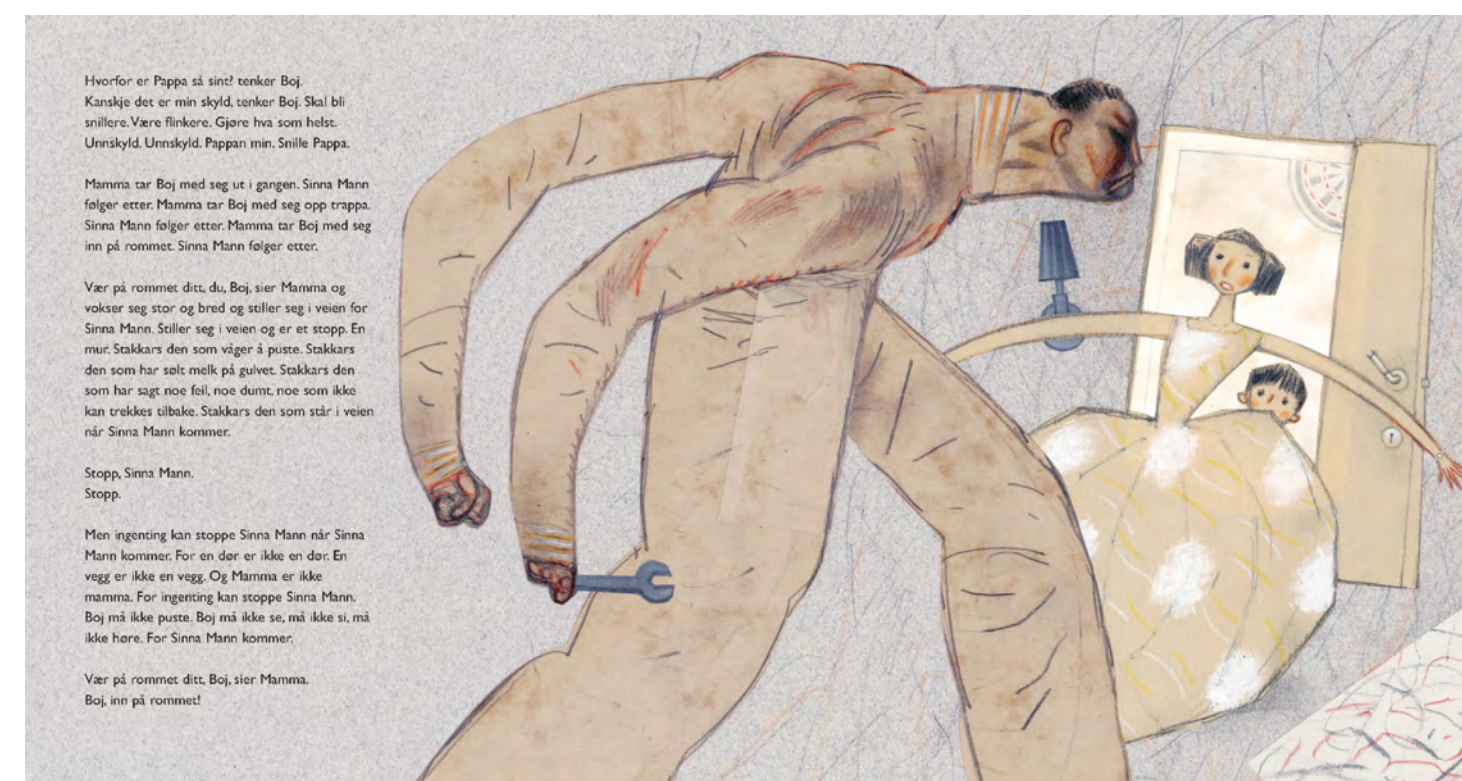
Inger Helene delte noen tips og erfaringer rundt det å lese høyt for en gruppe barnehagebarn eller elever. Eksempelene hennes var basert på egne høytlesinger av henholdsvis *Sinna mann* (2003) og *Den grådige ungen* (Dahle & Nyhus, 1997) på egen arbeidsplass. Generelt er det lurt å forberede seg på å bruke god tid på selve høytlesingen, og sørg også for å sette av tid til samtale etterpå. Innledningsvis kan det være lurt å fortelle litt om hva vi skal lese – at vi skal lese en bok om en gutt som ikke har det bra hjemme. Bildene i boka kan kanskje være litt skumle, men at det går bra til slutt. Det er ikke nødvendig å lese gjennom hele boken for at den skal fremstå som meningsfull for barneleseren. Vi kan velge ut enkelte oppslag og fokusere på hva som skjer i dem, både i teksten og i bildene. Les sakte og følg barnas tempo. Stopp opp dersom det kommer spørsmål og reaksjoner til teksten, slik at barna kan uttrykke seg. Barna legger ofte godt merke til detaljer i illustrasjonene.

Ta deg derfor tid til at dere kan snakke om disse detaljene og hva kan de bety. Husk at de ikke nødvendigvis har en bestemt betydning.

Språket i bildebøkene er på barnas nivå, og slik kan bildeboka også bli et slags overgangsobjekt fra barnets egen virkelighet. De kan få snakke om følelser gjennom elementer fra boka. Det å reflektere rundt de ulike betydningene er en fin måte for barna å sette ord på sine egne erfaringer og følelser.

Å bare lese en bok er ikke nok – samtalen i etterkant er minst like viktig, sier Tønnesen. Vi bør ikke la lesingen av en tematisk tung bok bli hengende i løse luften. Åpne for samtale når man har lest, holde døra åpen slik at barnet kan åpne seg.

Traumatiserte barn har ofte ikke de samme relasjonene til voksne som andre barn. Er det barn i gruppa som har opplevd vold eller overgrep hjemme, kan det å lese en bok være en katalysator. Da er det viktig at den voksne er klar over sin rolle, og at den er åpen for å ta imot det barnet har å fortelle. Vi må tørre å stå i den situasjonen, selv om det oppleves som tøft. Vær en trygg voksen, og snakk om det som har skjedd. La barnet sette ord på sin egen historie. Det er en del av bearbeidelsen. Bøker kan være en inngang til nettopp dette.

Illustrasjon fra *Sinna mann* av Gro Dahle

SMISO Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep

ved faglig veileder Elisabeth Strøm

Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) er en landsdekkende stiftelse. SMISO er et gratis lavterskeltilbud og et supplement til det offentlige støtteapparatet. De seks ansatte som jobber i SMISO Hamar har ulike kompetanse, og har utdanning innen sexologi, vernepleie, sykepleie og teologi.

SMISO retter seg i hovedsak mot voksne som selv har vært utsatt for overgrep, og de tilbyr samtaler med voksne. De jobber mye med utadrettet virksomhet, blant annet ved å informere om tilbudet sitt på kurs og seminar, og som ekstern faglig ressurs om seksuelle overgrep på barnehagelærerutdanningen.

Overgrepene skjer oftere og nærmere enn det vi liker å tro, og de er mer alvorlige enn vi liker å tro. SMISO slutter seg til utsagnet: Du ser det ikke før du tror det; tro det, for barnas skyld! Et av de viktigste arbeidsverktøyene for SMISO er å snakke om normalisering av følelser. Det er viktig for SMISO å tydelig få frem at det **aldri** er den utsattes skyld.

Elisabeth viste også en informasjonsfilm fra RVTS om overgrep mot barn. Lenke til filmen finner du i oversikten lenger bak i heftet.

Barnas Stasjon Hamar

ved virksomhetsleder Kjærsti Bakke

Barnas Stasjon Hamar er et nasjonalt tiltak i regi av Blå Kors, og er et lavterskeltilbud til familier med barn i alderen 0-8 år. De fem ansatte er miljøterapeuter med utdanning og erfaring innen sosialt arbeid og kokkefaget.

Gjennom samtaler ønsker de å normalisere det som oppleves som vanskelig, og å sette ord på det som ikke virker i nettopp *din* familie. Noe av det viktigste er å være der for barna. Det er viktig at også barna får satt ord på hendelser og situasjoner som de opplever som vanskelige, og kanskje også ting som ikke har blitt snakket om før.

Barnas Stasjon er til for barn som vokser opp i komplekse familiesituasjoner med overgrep, vold, fattigdom, rus eller psykiatri. Familiene som benytter seg av barnas stasjon er ofte allerede i kontakt med helsestasjon eller barnevernet. På Barnas Stasjon får de tilbud om samtalegrupper, ulike gruppeaktiviteter som utflukter, barselgruppe, felles julefeiring, ferieturer etc. De tilbyr også veiledningskurs i åtte deler for foreldre som har behov for å øke sin foreldrekompetanse.

Statens Barnehus

ved psykologspesialist Hege Frostad

Statens Barnehus er et samarbeid mellom flere departement (justis, barn, helse) som har som intensjon å ivareta barn og andre sårbare på best mulig måte når de skal avhøres som fornærmede eller vitner hos politiet. De skal være et kompetansehus for barn og ungdom i møtet med rettsapparatet. Barnehuset er plassert i politiet, og er regulert av forskrift om tilrettelagte avhør. Oftest handler disse avhørene om vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

De som jobber som rådgivere i Barnehuset har barnefaglig bakgrunn, og de bistår politiet før, under og etter avhør. Det er viktig at det barnefaglige perspektivet blir ivaretatt, og at opplevelsen av avhøret blir så god som mulig. I etterkant av avhør, vurderer de behovet for systemarbeid, oppfølging og behandling, og undersøker om barnet har fått den nødvendige hjelpen, eller om andre instanser bør involveres.

Barnehuset tilbyr også råd og veiledning til andre instanser og privatpersoner. Dersom du vurderer å melde videre til barnevern eller politi, kan Barnehuset være en drøftingspartner i forkant. Statens Barnehus driver også med utadrettet virksomhet, og de gjør sitt beste for å imøtekomme forespørsler om undervisning og foredrag.

LITTERATUR OG RELEVANTE RESSURSER

Her finner du en oversikt over litteratur og videoressurser som ble omtalt eller er aktuell i forbindelse med fagdagen og seminaret. Det finnes en stor mengde litteratur, kompetansehevingskurs og andre ressurser som er relevante, og denne oversikten kan brukes som et utgangspunkt for videre informasjon.

Barne- og bildebøker

Dahle, G. & Nyhus, S. (1997). *Den grådige ungen*. Oslo: Cappelen

Dahle, G. & Nyhus, S. (2002). *Snill*. Oslo: Cappelen

Dahle, G. & Nyhus, S. (2003). *Sinna mann*. Oslo: Cappelen

Dahle, G. & Nyhus, S. (2007). *Håret til mamma*. Oslo: Cappelen

Dahle, G. & Nyhus, S. (2014). *Akvarium*. Oslo: Cappelen Damm

Dahle, G. & Nyhus, S. (2016). *Blekkspruten*. Oslo: Cappelen Damm

Fiske, A. (2005). *Sinne*. Oslo: Solum

Fiske, A. (2007). *Forelskelse*. Oslo: Solum

Fiske, A. (2007). *Sjenanse*. Oslo: Solum

Fiske, A. (2009). *Redd*. Oslo: Solum

Fiske, A. (2012). *Sorg*. Oslo: Solum

Fiske, A. (2014). *Alle har en bakside*. Oslo: Cappelen Damm

Fiske, A. (2015). *Lykke*. Oslo: Solum

Hole, S. (2013). *Annas himmel*

Hole, S. (2015). *Morkels alfabet*

Kvam, M. H. (2012). *Filiokus og Blåmann-Klåmann : fortellingen om en vond hemmelighet*
Stavanger: Hertervig forlag

Rygg, E. & Piotrowska, M. (2001). *Hvor gammel blir en bølge? : en fortelling*
Oslo: Gyldendal Tiden

Rygg, E. & Piotrowska, M. (2005). *Jeg sa ikke kom inn*
Oslo: Gyldendal

Rygg, E., Aasland, M. W., Morka, G. H. & Stine Sofies, s. (2009)
Jeg er meg! Min meg : en bok om kropp, gode og vonde følelser, ulovlige hemmeligheter og berøringer
Kristiansand: Høyskoleforlaget

Faglitteratur

Alfheim, I. & Fodstad, C. D. (2014). *Skal vi leke en bok? : språktilegnelse gjennom bildebøker*
Oslo: Universitetsforlaget

Barnevernet fra oss som kjenner det : Fortellinger fra 62 ungdommer. (2017)
Forandringsfabrikken

Bjørvand, A.-M. & Tønnessen, E. S. (2012)
Den Andre leseopplæringa : utvikling av lesekompetanse hos barn og unge (2. utg.)
Oslo: Universitetsforlag

Dyregrov, A. (2010). *Barn og traumer : en håndbok for foreldre og hjelpere* (2. utg. [i.e. 3. utg.])
Bergen: Fagbokforlaget

Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget

Killén, K. (2013). *Barndommen varer i generasjoner : forebygging er alles ansvar* (3. utg.)
Oslo: Kommuneforlag

Raundalen, M. & Schultz, J.-H. (2008). *Hjelp – pappa slår : en trist historie som ender bedre enn ventet*
Oslo: Pedagogisk forum

Rygg, E. (2015). *Jeg vet at man kan bli helt glad igjen : min historie*. Oslo: J. M. Stenersen

Tønnesen, I. H. (2012). *Bildeboka og den vanskelige samtalen med barn : en kvalitativ studie av hvordan bildeboka kan anvendes i den vanskelige samtalen med barn*
(Masteroppgave) NTNU Trondheim

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn : metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner* (3. utg.)
Kristiansand: Høyskoleforlaget

Videoressurser

Har du en vond hemmelighet? Informasjonsvideo om overgrep mot barn. RVTS Vest
<https://www.youtube.com/watch?v=JsLOmVazTsk>

Se meg - snakk med meg. En film om samtaler med barn. Produsert av Filmplot for KoRus - Sør.
<https://vimeo.com/155157951>

Sol, snart seks. Serie i 8 deler produsert av NRK.
<https://tv.nrk.no/serie/sol-snart-seks>

Trygghetssirkelen
<https://www.youtube.com/watch?v=1wpz8m0BFM8>

Trøbbel. Tegnefilm for skolebarn.
<https://www.youtube.com/watch?v=-U8dtaSjmNc>

I samarbeid med:

Justis- og
beredskapsdepartementet

STATENS **BARNEHUS**
Et tverrfaglig kompetansehus

Hamar

